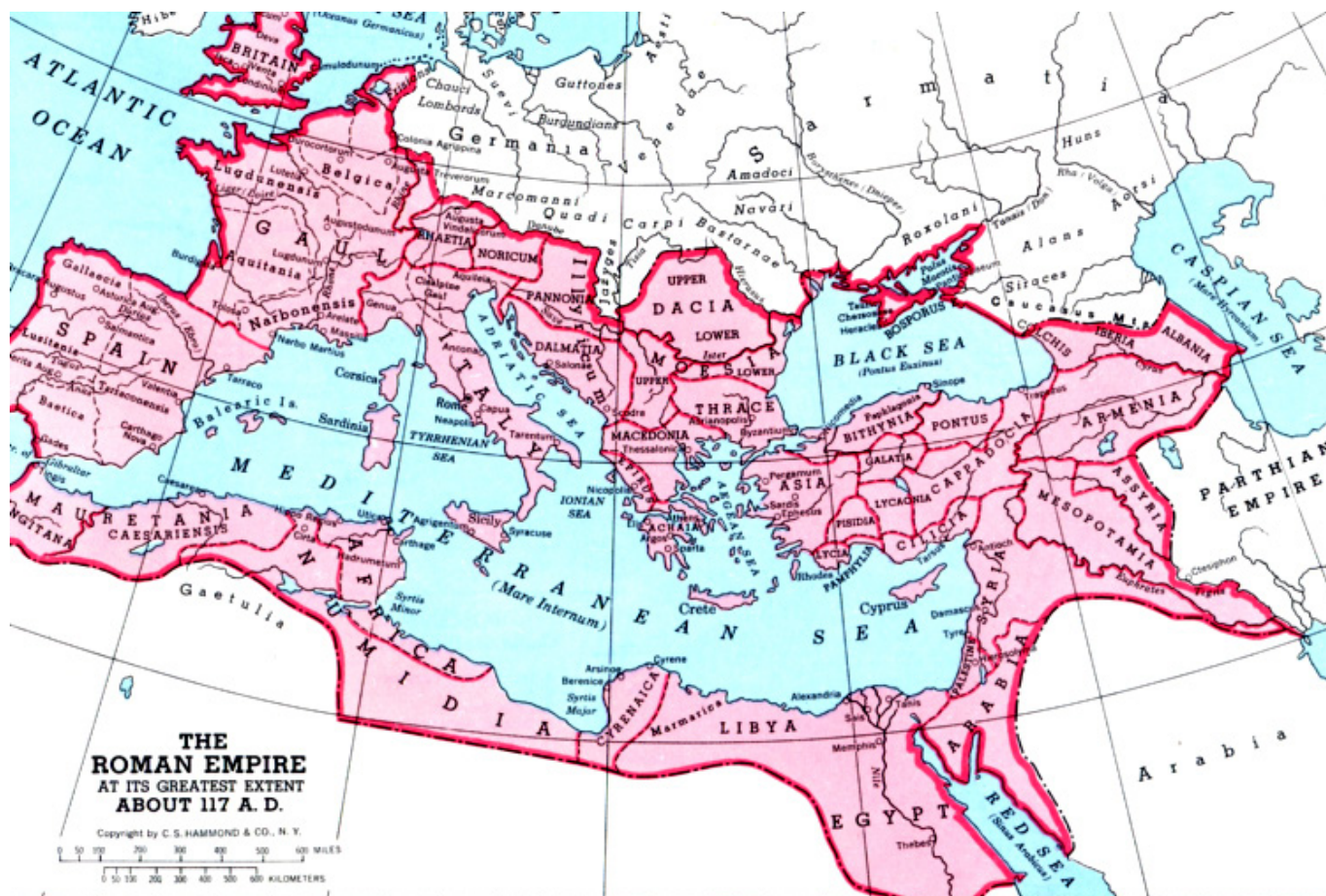

Римската империя – първата глобална държава в Средиземноморието

Автор: Владимир Попов

<http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=16514>

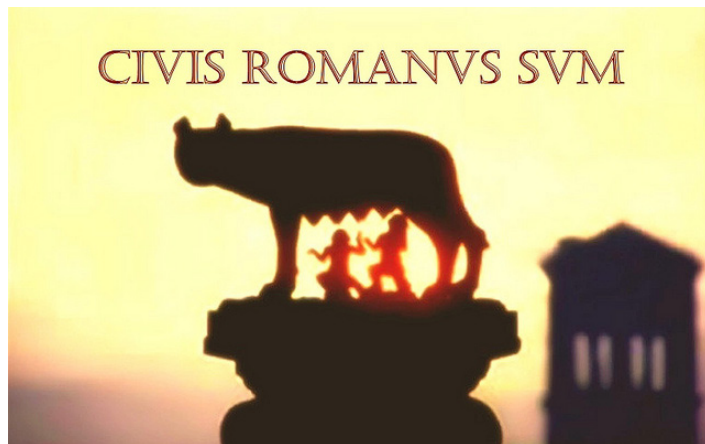
Освен със своята впечатляваща цивилизация и култура, съчетана с ненадминатата до новото време военна мощ и дълготраен държавен апарат /останки от който още можем да видим в длъжностите на църковната институция/, Римската империя има и още едно качество, която я отличава от останалите антични държави и приближава до съвременното. А именно глобализмът. За повечето хора глобализацията е продукт на съвременната цивилизация, но тя си има свой предшественик в древността. Всъщност римляните са по-големи глобалисти и от нас, тъй като за

тях понятието расова дискриминация не съществува. Няма значение дали кожата ти е кафява или черна, дали идваш от Германия или Нумидия, ако ти живееш по римски, спазваш законите, плащаш си данъците и си се интегрирал в обществото, то на теб ти се дават всички права и привилегии. Разделението в римското общество не е по етнически принцип /то и самият Рим е бил основан от преселници латини, етруски и сабини/, а по социален признак. Даже самото понятие ‚римлянин‘ е социален статус. Това е гражданинът, зад който стои целият държавен апарат, който има социални привилегии, може да гласува, да бъде избран на магистратски длъжности, да управлява, да търгува, инвестира, да се жалва дори на самия император /ако счита, че правата му са били накърнени/, да се радва на придобивки и да се наслаждава на богатата на цивилизацията.

Естествено, ако не си роден римлянин, за да получиш римско гражданство и да съумееш да заемаш граждански длъжности трябва да разполагаш с пари и бизнес. Затова неслучайно много от жителите на империята се стремят да станат по-римляни от самите римляни. Освен да се ожениш за римлянин, можеш да придобиеш гражданство и по други начини. Даването на римско гражданство може и да е по заслуги /например на изслужили войници от помощните войски/. Отличилите се провинциали, дарили суми на родните си градове за изграждането на обществени постройки също получават гражданство. Не е рядкост и

подкупът – даването на солидна сума на магистратите, за да бъдеш вписан в регистрите и да се ползваш с всички привилегии на римлянин /включително и търговски/.

Затова, ако се разходим из римски град, вероятно ще се почувстваме почти като в Западна Европа – мултикултурализмът е навсякъде. Дори на Балканите от епохата на Траян например в градовете, редом с потомците на тракийската аристокрация можем да срещнем сирийци, египтяни, гърци и евреи /почитащи Херос, Митра, Изида, Зевс, Яхве/. Истински космополитни градове в расов, социален и

религиозен аспект. Тук обаче отсъства дразнещото налагане на порядките и нравите на малцинствата над мнозинството, а имаме съвместно съществуване на различни общности и култури. Римският закон е над всичко.

Дискриминацията в Древен Рим е на социално равнище. В римското общество единствено от значение е социалният статус и хората се преценяват според положението, което благодарение на парите са успели да заемат. „Човекът без пари е изображение на смъртта“. Бедните тънат в нищета и мизерия и зависят понякога изцяло от подаянията на властта – раздаването на безплатен хляб, безплатни зрелища и достъп до термите. От друга страна за богатите е въпрос на чест и престиж да организират игри за народа или да спонсорират раздаването на помощи, издигането на обществени сгради, на които да бъдат увековечени техните имена като пример за поколенията. Така те печелят популярност и слава. В общи линии картинката е същата, както и днес.

Разбира се, много често упрекът, който отправяме към римляните е, че тяхното общество е несъвършено, поради масовото използване на робите като движеща сила на икономиката им. Тук не е лошо да си спомним и Ренесанса в Западна Европа – уж епоха на

просвещение и хуманизъм и въпреки това съпроводено с усилена колонизация на Новия свят и Азия, откъдето морските империи като Испания, Португалия, Англия и Холандия получават освен злато и луксозни стоки... и черни роби. Като робството в новото време е напълно расово обусловено. Което е типично за англо-саксонските нации с техните болнави комплекси за превъзходство.

Въпреки че според римското право робът е говореща вещ с абсолютно никакви права /дори може да бъде убит безнаказано/, на него все пак му се полагат собствени спестявания, в резултат на което един прекрасен ден той може да откупи свободата си. Нещо повече освободеният роб влиза във фамилията на господаря си и нерядко последният му поверява част от бизнеса си. В историята са останали имената на Феликс, Нарцис и Палас – освободените роби на император Клавдий, завеждали финансите и личната му канцелария и натрупали огромно влияние и богатство. Според слуховете император Диоклециан е бил син на освободен роб. Но римското общество, за разлика от днешните е било доста толерантно дори към довчерашните ‚вещи‘. Ако си се доказал, че си достоен да бъдеш свободен човек, да живееш по римски и да преуспееш, децата

БГ Наука бе част от журито за стипендиант на Karoll

БГ Наука продуцира документалният филм „На Нож!“ посветен на 100 годишнината от Балканската война.

www.1912.nauka.bg

ти могли да заемат висши държавни длъжности и да управляват империята /за справка – чернокожите африканци, чиито предци били докарани като роби в Америка преди няколко века станаха пълноправни граждани на САЩ едва към края на 20-ти век/. В това се корени и причината за интеграцията на покорените народи в икономическия и политическия живот на империята /казано на тогавашен език - романизация/.

По този повод интерес буди и оцелялата реч на император Клавдий, който призовава сенаторите да приемат романизиран гали за техни колеги в управлението.^{1} С времето все повече императори, оглавили държавата се оказвали от неиталийски произход. Началото е поставено от Траян /родом от Испания/. Септимий Север пък е пуниец от Северна Африка, Алек-

сандър Север е сириец, Максимин е тракиец, Филип е арабин, Клавдий II, Аврелиан, Проб, Диоклециан и Константин са илирийци. Само че всичките, независимо от различните етноси, от които произхождат действат и се осъзнават като римляни. Което показва абсолютния успех на римската асимилационна политика спрямо покорените народи.

Всъщност след легионите, които с меч налагат римския ред навред из Средиземноморието, следва и културната абсорбция на завладените племена. Същите тези войници строят градове, идентични по своя характер от студентите гори на Британия до палещите пясъци на Сахара – с акведукти, храмове, терми, библиотеки, театри, хиподруми, форуми, училища, лечебници, съдилища, тържища, канализация и тоалетни и пр.белези на урбанизизи-

раната цивилизация. Добре развитата и поддържана пътна мрежа /с път-

ни станции и таверни/ обезпечава не само бързото придвижване на войски, но и води до разцвет на търговията, обмяна на идеи и културни влияния и стилове на живот, така че дори в най-затътеното кътче на империята може да се намери вино от Италия, зехтин от Гърция, рибен сос от Испания, стъклени съдове от Финикия, парфюми от Египет, кожи от Германия, керамика от Галия, коприна от Китай, подправки от Индия, кехлибар от Скандинавия... Така се създава многолико и динамично общество, каквото имаме и днес.

Издигането на градове в пустинни райони /като Тамугади, например/ има за цел да ,рекламира‘ римския начин на живот сред племената, които не са докоснати от благата на цивилизацията и да ги приобщят към римския свят. Защото кой би устоял на изкушението

да яде хубава храна, да пие чиста вода, да живее в градове от тухли и бял мрамор, да се облича с красиви дрехи, да ходи на театър и баня, да се научи да чете и пише на латински или гръцки, да развива собствен бизнес, да търгува и обменя опит с представители на други народи и етноси и да пътешества по цялата империя. Не случайно туземците били впечатлени от прекрасния нов свят, който им се открива, за което говори и един красноречив надпис от упоменатия град: *Venari, lavari, ludere, ridere*. *Nos est vivere* – „Да ловуваш, да ходиш в термите, да играеш, да се смееш. Това е животът“. Това е и целта на римляните – духовно да покорят и приобщат към държавата си нови жители, които с времето, възприемайки порядките и обичаите да станат пълноправни граждани като тях. Империята е отворена за всички, на които този стил на живот им е по душа.

Въпреки отдалечеността на епохата, римският начин на живот е доста сходен с нашия – в него присъстват многоетажни сгради, закусвални, адвокатски кантори, полиция, съдилища, лечебници, пощи, митнически служби, банки, академии, часовници, пътни карти, реклами, МОЛ-ове, хотели, обществени бани, перални, тоалетни, социални служби, еманципация, бракове по сметка, фалшификации на наследства, наръчници по прелъстяване, публични домове, спад на раждаемостта сред висшите слоеве на обществото, скандални личности, известни певци или танцьори, оркестри и театрални представления, бюрокрация, спекулация, инфлация, коли под

наем, сглобяеми къщи, бетон, вили, частни музеи, разсадници на екзотични растения, развъдници за ценни животни, курорти, туризъм, сдружения, агитки /не футболни, а хиподруми/, „терминали“ /пристанища/, фабрики за производство на вино, зехтин, стъкло, сувенири, хранителни продукти, керамика, рудници за добив на благородни метали... В общи линии почти нищо от това, което ни е известно днес /с изключение на електроенергията/ не е било непознато за древните.

Самите римляни са били доста будни, отворени към новостите хора. В свят, в който можело лесно да умреш от епидемия и злополука, мотото им било да хванеш мига /*Carpe Diem*/ и да си живееш живота /*Vivere vitam*/, тъй като времето лети бързо, а смъртта не подминава никой – бил той богат или беден. Били духовити и приемали с хумор живота, за което говорят многобройните закачливи или злободневни надписи издълбани по стените {2}, оцелели писма с благопожелания {3}, стихотворения възпяващи любовта, ревността и щастието {4}, любовни съвети {5}, затрогващи надгробни епитафии {6}, готварски рецепти и

медицински трактати {7}, запазените разсъждения на императори и философи {8} за същността на нещата и смисъла на живота, както остроумните и до днес вицове {9}.

Цялата тази свърхразвита за времето си цивилизация естествено била магнетично притегателна за околните народи, едва излезли от родо-во-общинния строй, влачещи жалко съществуване в колиби, в глад и мизерия и непрестанна заплаха за живота си. На тях империята с право им изглеждала рай, ето защо опитите за „имиграция“ не преставали и цели племена нарушавали границите в търсене на лесен и безгрижен /римски/ живот. С времето легионите променили функциите си - от завоевателни на полицейско-митнически. Но когато с западането на римската военна мощ дошла и децентрализация на властта, на запад варварите безпрепятствено колонизирали римските земи и се

смесили със завареното население, а техните вождове, подражавайки на римските императори и аристокрация създали държавни образувания, някои от които успели да надживеят смутното Средновековие и да дадат начален тласък в оформянето на новата западна цивилизация.

***

{1} „На каква причина трябва да отдадем провала на спартанците и атиняните, макар и силни във военно отношение, ако не на факта, че отблъскваха победените като чужденци?... Галите вече са възприели нашите обичаи и култура, сродили са се с нас... Сенатори, всичко това, което смятаме, че е много древно, едно време е било новост – след патрициите са се появили магистрати плебеи, след плебеите магистрати са станали и латините, тези на другите италиейски племена са дошли след латините...“

Император Клавдий.

{2} “Гликон лиже за два аса.”

“Твоя съм за една медна монета“

“В Нуцерия търси Новелия Примигения близо до Римската порта, в района на проститутките“

“Апелес Мус и брат му Десктер, на два пъти преспаха тук с по две момичета всеки“.

Графити от Помпей

{3} „Отчет за 15 април на IX кохорта на батавите: Всички са присъстващи, екипировката им е изрядна“.

„Изпращам ти няколко чифта чора-

пи, два чифта сандали и два чифта гащи“.

„Мъжете нямат вече бира. Моля те да наредиш някой да отиде да вземе от другата“.

„Споделям с теб, че се радвам на пре-
красно здраве и се надявам, че също-
то се отнася и до теб, мързеливецо.
Не си ми пратил и едно писмо“.
Писма на войници от Виндоланда.

„Аз се моля за вас, за да сте в добро
здраве, ден и нощ, и аз се прекланям
пред всички богове за вас. Аз не спи-
рам да ви пиша, въпреки че за мен вие
не мислите. Аз изпълнявам дълга си и
ще продължа да ви пиша и да мисля
за вас и ще ви пазя в сърцето си. Но
вие не ми пишете как е здравето ви и
как живеете. Притеснявам се за вас,
защото въпреки факта, че често по-
лучавате писма от мен, никога не ми
отговаряте, за да мога да знам как
сте“.

писмо от войника Аврелий Полион до
близките му.

{4} „Нека живеем, моя Лесбия, и нека
обичаме!

За гласовете сърдити на старците
пет пари да не даваме.

Само слънцата умеят да залязват и
пак да се раждат:

щом светлината кратка за нас вед-
нъж угасне,
ще трябва да заспим в една безкрай-
на нощ.

Дай ми хиляда целувки, след това
сто,
след това други хиляда, след това
още стотица,

после отново хиляда, после пак сто.
И, много хиляди когато целувките
ни станат,

нека ги размесим, за да не ги знаем,
за да не може никой злобно да завиди,
когато види колко са нашите целув-
ки.“

Епиграма на римския поет Гай Вале-
рий Катул към неговата възлюбена.

„...Тълпата спъва нас, когато бърза-
ме,

притиска ни голямата навалица,
един ни блъска с лакът, друг със прът,
а трети по главата със гредата,

четвърти пък със бъчва,
тежат от кал краката ни,
а някой със подметката си тежка ме
настъпва

или във пръста ми се врязва гвоздей
от обкованата обувка на войник.....“

Откъс от сатира за живота на рим-
ския плебей от Децим Юний Ювенал,
римски поет и сатирик.

{5} “Грозно е да видиш как една жена
лежи, опиянена от многото вино. Тя
е готова на всякакъв вид ласки.”

“Ще пошепна в ушето на неопитна-
та красавица – оставяй малко слад-
ка миризма само под мишниците.
Излишните косми отстрани!”

“В това е голямото изкуство – да
прикриеш разкрасяването. Нима мо-
мъкът не би си тръгнал разочарован,
ако на другата утрин види да капе
гримът от лицето ти?”

Гримирай се само когато си сама,
спести ни гледката на трудоемкото
разхубавяване.”

„Ако си апетитна и бяла, не се срамувай да разголиш рамо и ръка. Страстни обхваща, когато видим това и пожелаем да го целунем.“

„Всяка жена трябва да върви по своя индивидуален път в леглото, съобразявайки се с качествата и недостатъците на тялото си. Не всяка поза стои добре. Ако тя има красиво лице, нека да лежи по гръб, ако гръбът ѝ е за предпочитане, да се обърне!“

„Сега е време пръстите опипом да изследват царството на удоволствията. Не бързай, моля, имаш време. Забавяй даже нарочно, това повишава удоволствието. Когато си открил къде жената обича да я гъделичкаш, танцувай с пръсти там и ще видиш как очите ѝ блясват. Така танцува слънцето по водната повърхност.“
Публий Овидий Назон „Любовно изкуство“.

{6} „Тит Цезоний, син на Квинт, от Сергиевата триба, ветеран от Пети Галски легион. Живях и пих на воля. Докле сте живи, пийте всички“.
„Бани, вино и Венера разрушават телата ни. Но баните, виното и Венера правят живота ни“.

„Страннико, страннико – това, което си, бях и аз. Това, което съм сега, ще бъдеш и ти“.

„Ти, който прочетеш това, живееш здрав и нека да обичаш и да е споделена любовта ти, докато дойде и твоят час. Всичко най-добро на добрите

хора“.

„Кои сме? Какво да се каже? Има ли смисъл този живот?“

Човекът живееше с нас, а ето, че вече го няма.

Камък, на камъка – име. Няма други следи.

Сянка ли е само този живот? Да узнаеш – не струва“.

„Животът – добро е и зло, а смъртта – ни едното, ни другото:

Ако си умен, отсъди и реши, кое е по-леко.

Но зарад Маните, нека лека бъде пръстта ти“.

Печелех пари и всичко спечелено бързо похарчвах;

Смъртта ме споходи – печалби и загуби станаха прах.

Бъдете щастливи, които четете“.

Епитафии от различни надгробни паметници

{7} „Либум да се прави по следния начин: Да се стрие добре в хаван 2 либри сирене. Щом е добре стрито, да се добави 1 либра обикновено пшенично брашно, или, ако искаш да стане по-пухкав, половин либра фино пшеничено брашно, и да се омеси добре със сиренето. Да се добави едно яйце и всичко да се омеси добре. От тази смес да се оформи самун, да се подложат листа и да се пече бавно в горещо огнище под глинени похлупак.“

Рецепта за хляб от Катон Стари.

„Зелката от всички зеленчуци е най-първа. Яж я варена или сурова.. Тя помага по чуден начин за храносмилането... Натрий я и я приложи към раните и обривите си... Тя всичко ще излекува и ще прогони болката от главата и очите...“

Катон Стари „За Земеделието“.

„Хирургът трябва да е млад или малко след това, ръката му трябва да е опитна и твърда, никога да не трепери; той трябва еднакво добре да ползва и дясната и лявата ръце; взорът му трябва да е точен и проникателен; сърцето – неподвластно на страха и състраданието; тъй като главната му цел е да излекува болния, да не се плаши от крясъците му, да не показва по-голяма прибързаност от необходимата, да не реже повече, отколкото трябва, той трябва да проведе операцията така, все едно не чува оплакванията на пациента“.

Авъл Корнелий Целз „За Медицината“.

„Питомен коноп. Някои го наричат каннабиум, други — Схенострофон („канатовъртящ“), „астерион“ (звездообразен). Растение, което е много полезно за изготвяне на здрави въжета. Има листа с неприятен мирис, напомнящ на пепел и кръгли плодове, които, бъдейки изядени в големи количества - водят до безплодие. Накапи в ушите сок от млад коноп, който е хубаво средство от ушни заболявания“.

Педаний Диоскорид „За лекарствени растения“.

„Неочистени и сварени с черупката си стриди превъзходно лекуват ревматизма» Черупката им, опечена на огън и смесена с мед, успокоява болката при възпаление на езика. Същата смес успешно се използва при възпалението на околоушни жлези, при обриви и подувания... разреждана с вода тя премахва бръчките от лицето, прави кожата при жените по-мека и нежна, подпомага заздравяването на кожата след изгаряния, и е чудесно средство за чистене на зъби. В комбинация с оцет тази смес спира сърбежа и предотвратява появата на шарка. Суровите стриди пък са много полезни при лечението на туберкулоза...“

Плиний Стари „Естествена история“

{8} Плиний Млади за туристите преди 2000 години: „Ние пътуваме по пътища и морета, за да видим това, което не удостоверяваме и с един поглед, когато се намира пред очите ни... Предпочитаме отдалеченото и оставаме безразлични към близкото...“

Гай Салустий Крисп:

„...Всичко, което се ражда, умира, всичко, което расте, старее. Само духът, неразрушим и вечен ръководител на човешкия род, управлява и владее всичко... Затова толкова повече е за учудване порочността на онези, които, отдадени на чувствени удоволствия, прекарват живота си в разточителство и леност, а оставят духа си, най-ценното и най-въз-

вишеното в човешката природа, да затъпява в невежество и бездействие, а при това толкова многобройни и разнообразни са духовните занимания, чрез които може да се постигне най-висша слава...”

„Югуртинската война“, глава 2.

Луций Аней Сенека „За Кометите“:
Ще дойде време, когато с усърдието на многото поколения един прекрасен ден ще бъде измерено това, което сега е скрито от нас. За такова изследване един живот е недостатъчен, дори целият да бъде посветен на небето. Какво да кажа за нас, толкова неравномерно дележи малкото отпуснати ни години между науката и пороците? Всичко това ще се изясни постепенно в дългия ред на приемствеността.

И ще дойде ден, когато потомците ни ще се учудват, че не сме знаели толкова прости неща...

Някой ден ще се появи човек, който ще опише точно, по какви пътища се движат кометите, защо блуждаят встрани от останалите звезди, нека потомците също дадат своя дан в изследването на истината...

Луций Аней Сенека „За краткостта на живота“

Живеете сякаш ви е писано вечно да живеете, никога не се замисляйте колко сте крехки, не забелязвайте колко време е вече изтекло. Пилеете го, сякаш го черпите от рога на изобилието, а може би същият ден, който посвещавате на някой човек или на някоя работа, е последният за

вас. От всичко се страхувате като смъртни, за всичко копнеете като безсмъртни.

Император Марк Аврелий „Към себе си“:

„Колко бързо изчезва всичко — и самите тела във вселената и споменът за тях във вечността. Каква е природата на всичко сетивно и особено на онова, което ни примадва с удоволствие, плаши с мъка или заслепява тщеславието на хората с празната си външност. Колко евтино, презряно, нечисто и изложено на гибел е то в оценката на умствената способност.“

„Щом отворя очи, да си кажа: „Ще срещна любопитни, неблагодарни, надменни, коварни, завистливи хора, ще срещна егоисти. Станали са такива, защото не знаят какво е добро и какво — зло“. А аз понеже съм съзрял, че природата на доброто е красиво, а на злото — грозното и че дори природата на този, който греши, ми е сродна, не със същата кръв и семе, а защото е причастна към ума и има в себе си божествен дял, знам, че никой от тези хора не може да ми навреди и никой с нищо грозно не ще ме засегне. Нито мога да се разгневя на своя сроден, нито да го намразя. Родили сме се за съдружие като краката и ръцете, като клепките и зъбите на горната и долната челюст. Да си противодействуваме е противно на природата. А да се възмуцаваме и отвръщаме от някого е един вид противодействие.“

„Във всеки час твърдо като римлянин и мъж гледай да вършиш, каквото вършиш в момента, с подобаващото непресторено достойнство, с любов, независимост и справедливост. Гледай да не зависиш от никакви други представи. Ще го постигнеш, ако всичко, което вършиш, вършиш като последното в твоя Живот — не необмислено и повърхностно и не отвърнат поради страсти от здравия разум и не неискрено, нито воден от себелюбие и недоволство от това, което ти е отредено. Виждаш колко малко е нужно да се овладееш, за да се преживее животът успешно и благочестиво. Защото от човек, който спазва това, и боговете нищо повече няма да искат.“

{9} Пациент се оплакал на лекар—педант:

— Докторе, когато се събуждам, половин час ми се вие свят и едва след това се свестявам.

— В такъв случай, събуждай се половин час по-късно.

Един педант учел магарето си да не яде, като не му давал храна. Когато магарето умряло от глад, педантът казал: “Голяма беда ме сполетя! Магарето ми тъкмо се научи да не яде, и взе, че умря.”

По време на плаване се разразила силна буря. Робите на педанта започнали да се вайкат. “Няма защо да се вайкайте — казал педантът, — в завета си съм ви освободил от робство.”

Двама мързеливци легнали да спят. Някакъв крадец се промъкнал и свалил дрехите им от гвоздеа. Единият мързеливец го усетил и казал на другия:

— Стани и тичай да настигнеш крадеца!

— Остави тая работа! Като се върне да вземе гвоздеа, тогава ще го хванем.

Вицове от първият запазен сборник с вицове “Филогелос” /Смехолюб/ датиращ от IV–V век.

БГ Наука е бесплатно, защото знанието трябва да достига до всеки.

БГ Наука е електронно издание, за да може всеки българин по света да има достъп до него.

НАПИШИ И ИЗПРАТИ СВОЯ СТАТИЯ!

<http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=16174>